ב״ה

מה אימונים מלמדים אותנו?

מדוע התורה קוראת למשה בשם גנאי - 'איש מצרי'? כיצד עלינו להתייחס לאנטישמי הפנימי שלנו? ומדוע אנחנו חוגגים ימי הולדת?

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

פרשת שמות

THE SHLUCHIM OFFICE

פרשת שמות

לתרומות והקדשות, צרו קשר: jewishinsights@shluchim.org

©

Published and Copyright 2021 by

Shluchim Office International

816 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213

718.221.0500

5782 - 2021

נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי במומבאי, הודו

א. משה – איש מצרי?

מקור 1 ספר שמות, פרק ב', פסוקים ט"ו ואילך

משה בורח ממצרים ומגיע למדין. הדבר הראשון שהוא עושה בתור פליט בארץ חדשה, זה הגנה על החלש...

וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַּרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר. וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתְּדַלֶּינָה וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן. וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשְׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם.

וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ מְהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם. וַתֹּאמַרְן אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן.

וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קִרְאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם. וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפֹּרָה בִתּוֹ לְמֹשֶׁה.

>> הרבי

מדוע התורה קוראת למשה רבינו "איש מצרי"?

כאשר משה רבינו הוצרך לברוח ממצרים למדין... הנה התחלת פעולתו היתה בשבתו על הבאר בשעה שבנות יתרו באו להשקות צאנם, להושיען מן הרועים שעשו להם עוולה, כפי שסיפרו ליתרו אביהן: "איש מצרי הצילנו גו"[1] (ולכן אמר יתרו "קראן לו ויאכל לחם" ("שמא ישא אחת מכן"[2]), וכתוצאה מזה - "ויתן את ציפורה בתו למשה"[3]

דלכאורה אינו מובן: הן אמת שבנות יתרו אמרו "איש מצרי הצילנו", כיון שלא הכירו את האיש, לא ידעו מי הוא, מה שמו וכו', מלבד עובדת היותו "איש מצרי"; אבל למאי נפקא מינה הסיפור בתורה שבנות יתרו אמרו "איש מצרי הצילנו" - הרי אין זה פרט עיקרי בהסיפור,

- ואדרבה: בנוגע למשה, התואר "איש מצרי" אינו ענין של מעלה, אלא היפך המעלה; היותו בן עמרם, ומוצאו מאברהם יצחק ויעקב, וכן מהות עצמו בעת ההיא, מהווים מעלה גדולה הרבה יותר -

ואם כן, למה הוצרכה התורה להעתיק את כל הלשון שאמרו בנות יתרו: "איש מצרי

1) שמות ב, יט.
2) שם, כ (ובפרש"י).
3) שם, כא.

הצילנו" (שזהו תואר שלכאורה אינו מורה על מעלתו, ואדרבה, זהו אצלו ענין של חסרון), ולא הסתפקה בהעתקת חלק המענה המוכרח: "איש הצילנו"?!

ומזה מובן, שגם הענין ד"איש מצרי" נוגע לכל סיפור המעשה ותוכן הענין.

ועל זה מבאר בזהר: "תמן אתיליד ותמן אתרבי ותמן אסתליק לנהורא עלאה[4]", (=שם נולד, שם גדל, ושם הגיע לתכלית הגדולה), היינו, שכל ענינים אלו היו שם, במצרים, שלכן מדייק וכופל תיבת "תמן" שלושה פעמים!

כלומר: כאשר התורה רוצה לספר אודות ענינו וגדלותו של משה, מדגישה התורה שלידתו וגידולו וגדלותו קשורים עם מצרים דוקא.

4) ח"א ו, ב.

ב. חווית העיבור והקושי שבלידה

<< הרבי

וביאור הענין ד"תמן אתילד ותמן אתרבי ותמן אסתליק לנהורא עלאה" בעבודה - יובן בהקדם ביאור כללות ענין הלידה:

מקור 2 על פי תלמוד בבלי, מסכת נדה, דף ל' עמוד ב' (מבואר ומתורגם ע"י אבן ישראל)

דָּרַשׁ ר' שְׁמְלַאי: לְמָה הַוָּלָד דּוֹמֶה בִּהְיוֹתוֹ בְּמְעֵי אִמּוֹ - לְפִנְקַס שֶׁמְּקוּפָּל... וְרֹאשׁוֹ מוּנָּח לוֹ בֵּין בִּרְכָּיו. וּפִיו סָתוּם, וְטַבּוּרוֹ פָּתוּחַ. וְאוֹכֵל מִמָּה שֶׁאִמּוֹ אוֹכֶלֶת, וְשׁוֹתֶה מִמָּה שֶׁאִמּוֹ שׁוֹתָה...

וְנֵר דָּלוּק לוֹ עַל רֹאשׁוֹ, וְצוֹפֶה וּמַבִּיט מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ .. וְאֵין לְךָ יָמִים שֶׁאָדָם שָׁרוּי בָּהֶם בְּטוּבָה יוֹתֵר מֵאוֹתָן הַיָּמִים, .. וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ בְּמְעֵי אִמּוֹ, אֶת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ,

וְכֵינָן שֶׁבָּא הָעוּבָּר לָאֲוִיר הָעוֹלָם, בָּא מַלְאָךְ וְסָטְרוֹ עַל פִּיו, וּמְשַׁכְּחוֹ כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר: "לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ" (בראשית ד, ז), שֶׁעִם הַיְצִיאָה לְעוֹלָם ("לַפֶּתַח") כְּבָר אוֹרֶבֶת הַחַטָּאת ("חַטָּאת רֹבֵץ").

<< הרבי

מה בדיוק חוגגים ביום ההולדת?

איתא בגמרא[5]: "הולד .. במעי אמו .. אוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה . . ונר דלוק לו על ראשו .. ומלמדין אותו כל התורה כולה", כך, שאין לו דאגות, קשיים ובלבולים כלל, ויש לו הכל מן המוכן, הן בגשמיות והן ברוחניות.

ולכאורה: מהו גודל הענין של יום הולדת - שעושים מזה עסק שלם, ומכריזים מזל טוב וכו' - בה בשעה שלפני זה הי' לו טוב, ללא חסרון כלל, הן בגשמיות והן ברוחניות; ואילו בצאתו לאויר העולם - הנה לכל לראש מתחיל לצעוק ולבכות?!...

אך הענין הוא - שאף על פי שבהיותו במעי אמו יש לו הכל, אוכל ושותה, ומלמדין אותו כו', הרי אינו מציאות לעצמו; כל מה שיש לו אינו אלא מה שנותנים לו מן המוכן, אבל הוא בעצמו אינו פועל מאומה, ובודאי אין אצלו הענין ד"יגעת" שעל ידי זה מגיעים ל"מצאת",

5) נדה ל, ב.

וכיון שכן, אין זו תכלית בריאתו! יהודי נברא כדי לפעול ולמלא תפקידו ושליחותו בעולם, שעל ידי זה נעשה "שותף להקב"ה במעשה בראשית[6]", וכמאמר רז"ל[7]: "מה אני בורא עולמות אף אביכם (יעקב) בורא עולמות", היינו שנוטל חלק בבריאת העולם מחדש, בהתאם לרצונו של הקב"ה שהעולם יהי' מואר ב"נר מצוה ותורה אור"[8].

וענין זה נעשה דוקא כאשר "אתיליד", וה"אתיליד" הוא "תמן", בעולם הזה הגשמי, ושם מתחיל לנענע ידיו ורגליו, וממשיך להתנהג כמו בר-שכל, למלא תפקידו ושליחותו בעולם, מבלי להתפעל מהעולם.

ומזה מובן, שהמעמד ומצב שהתינוק נמצא במעי אמו אינו אלא מעמד ומצב זמני, שצריך לעבור אותו כדי שיוכל אחר כך למלא תפקידו ושליחותו שזוהי תכלית בריאתו, ורק כשמרגיש שאכן ממלא תכלית בריאתו, אזי יכול להיות במעמד ומצב של שמחה ואושר אמיתיים.

וזהו גם הביאור בהדגשת דברי הזהר "תמן אתיליד כו'", היינו, שהמקום שבו היתה יכולה להיות לידת משה, גידולו ועלייתו לאור, קשור עם מצרים דוקא - דלכאורה אינו מובן: הרי מצרים הוא ענין של עריכת מלחמה נגד לידת משה, שלכן גזר פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"[9], בהתכוונו למשה דוקא, ועל אחת כמה וכמה שמצרים היא בהתנגדות לגידולו של משה ועלייתו לאור (נהורא עלאה)?!

כוחם של מכשולים

אך הענין יובן על פי המבואר בתניא[10], שכאשר יהודי עומד ומתפלל, ו"נופלים לו מחשבות זרות . . אל ישית לב אליהן . . (ו)אל יפול לבו בקרבו . . אלא אדרבה, יתחזק יותר ויוסיף אומץ בכל כחו בכוונת התפלה כו'".

מקור 3 ספר התניא, פרק כ"ח

וַאֲפִלּוּ אִם נוֹפְלִים לוֹ הִרְהוּרֵי תַּאֲווֹת וּשְׂאָר מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה בַּתּוֹרָה אוֹ בִּתְפִלָּה בְּכַוָּנָה, אַל יָשִׁית לֵב אֲלֵיהֶן, אֶלָּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן כְּרֶגַע...

אֶלָּא אַדְרַבָּה, יִתְחַזֵּק יוֹתֵר וְיוֹסִיף אֹמֶץ בְּכָל כֹּחוֹ בְּכַוָּנַת הַתְּפִלָּה בְּחֶדְוָה וְשִׂמְחָה יְתֵרָה, בְּשׁוֹמוֹ אֶל לִבּוֹ כִּי נְפִילַת הַמַּחֲשָׁבָה זָרָה הִיא מֵהַקְּלִפָּה שֶׁבֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי, הָעוֹשָׂה מִלְחָמָה בַּבִּינוֹנִי עִם נָפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבּוֹ.

וְהוּא כְּמַשַּׁל אָדָם הַמִּתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה, וְעוֹמֵד לְנֶגְדּוֹ עָרֵל רָשָׁע, וּמֵשִׂיחַ וּמְדַבֵּר עִמּוֹ כְּדֵי לְבַלְבְּלוֹ. שֶׁזֹּאת עֲצָתוֹ בְּוַדַּאי, שֶׁלֹּא לְהָשִׁיב לוֹ מְטוּב וְעַד רָע, וְלַעֲשׂוֹת

6) שבת יו"ד, א. וש"נ.
7) ב"ר פצ"ח, ג.
8) משלי ו, כ"ג.
9) שמות א' כ"ב.
10) פכ"ח. וראה גם אגה"ק סכ"ה (קמא, א.)

עַצְמוֹ כְּחֹרֵשׁ לֹא יִשְׁמַע, וּלְקַיֵּם מַה שֶּׁכָּתוּב: "אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן תִּשְׁוֶה לּוֹ גַּם אָתָּה" . (משלי כו, ד).

כָּךְ אַל יָשִׁיב מְאוּמָה וְשׁוּם טַעֲנָה וּמַעֲנֶה נֶגֶד הַמַּחֲשָׁבָה זָרָה, כִּי הַמִּתְאַבֵּק עִם מְנֻוָּל מִתְנַוֵּל גַּם כֵּן. רַק יַעֲשֶׂה עַצְמוֹ כְּלֹא יוֹדֵעַ וְלֹא שׁוֹמֵעַ הַהֶרְהוּרִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ, וְיִסְיַּם מִדַּעְתּוֹ, וְיוֹסִיף אֹמֶץ בְּכֹחַ כַּוָּנָתוֹ.

>> הרבי

ונמצא, שאילו לא נפלה לו מחשבה המבלבלת, היה מתפלל על דרך הרגיל; ודוקא כשרואה שהלעומת זה עומד לנגדו, הנה כדי להתגבר עליו צריך לעורר בעצמו כחות גדולים וחזקים יותר, ולהתפלל ביתר התלהבות.

אימון מחזק את השרירים

וההסברה בזה - כמשל הידוע, שחיזוק שרירי הגוף נעשה (לא על ידי זה שנותנים להם מנוחה תמידית, שהרי אדרבה: אם יניח את ידו או רגלו ללא תנועה, הרי זה היפך חוזק השרירים וחוזק היד והרגל, אלא) על ידי זה שמאמן את ידו ורגלו, ועל דרך זה כל אברי הגוף, להשתמש בהם ולעבוד עמהם. ואף על פי שלכאורה מתעייפים היד והרגל על ידי העבודה עמהם - הנה אדרבה: דוקא על ידי זה נעשה בהם חיזוק, כפי שרואים בפועל.

ובפרט כפי שאכן רואים בזמן האחרון, שאפילו בעניני רפואה הגיעו סוף כל סוף אל האמת - שנאמרה כבר בגמרא לפני מאות שנים - שיש יתרון מעלה בחיזוק בריאות הגוף דוקא כשמעמידים אותו במעמד ומצב של תנועה ופעולה, ומרגילים אותו למלא את תפקידו כו'.

גדולת משה נבעה מהאתגר של מצרים

ומזה מובן גם בנוגע ללידת משה רבינו, "גואלן של ישראל", עד שמביא אותם לתכלית השלימות - ש"תמן אתילד", בארץ מצרים דוקא, מקום שאינו לפי הרצון של בני ישראל בהתאם לתפקידם ושליחותם, ואף על פי כן, אינם מתייראים מזה, ומתחילים לפעול שם ולעשות דירה לו יתברך בתחתונים דוקא, ואז נעשית הלידה שלהם בתור מציאות בפני עצמה (ולא באופן שמקבל הכל מן המוכן כו'); ולאחרי זה נעשה גם הגידול שלו ("תמן אתרבי"), ועד שמגיע לתכלית השלימות.

ג. העוצמה שבאתגר

>> הרבי

וזהו גם המענה לכמה וכמה על שאלתם: כיון שרצונו של הקב"ה שבני ישראל ילמדו תורה ויקיימו מצוות - למה שולח אותם ל"מצרים" ("כל המלכיות נקראו על שם מצרים"[11]), להיות במעמד ומצב שיש קשיים ומניעות מאינם-יהודים (ולפעמים אפילו מיהודים) שנמצאים מסביבם; הקב"ה היה צריך להכניס אותם ל"גן עדן", ששם יהיה להם עסק רק עם "מלאכים"; ליתן להם מן, בארה של מרים, וענני הכבוד שיכבסו ויגהצו את הלבושים[12], כך, שיוכלו ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך מנוחה ושמחה וטוב לבב!

ולאידך גיסא, טוענים אלו שנמצאים בארצות הרווחה: כיון שהקב"ה העמיד אותם במקום כזה ומדינה כזו שיש שם ריבוי גשמיות, עליהם להתנהג באופן ד"חטוף ואכול חטוף ושתי"[13], וליהנות מכל הענינים שרואים מסביבם!

אך על זה מבואר בזהר, שהסיבה לכך שיהודי נמצא במצרים היא - כדי ש"תמן אתיליד ותמן אתרבי ותמן אסתליק לנהורא עלאה", היינו, כדי שיוולד בתור יהודי ויגדל בתור יהודי ועד שיגיע למוחין דגדלות, על ידי זה שנעשה בעל הבית על מקום זה (ולא באופן שמתאים את עצמו לתכונות המקום), ויהפוך אותו להיות באופן המתאים ליהודי.

וענין זה ממשיך משה לכל אחד ואחד מישראל - להיותו "משבעה רועים הממשיכים חיות ואלקות לכללות ישראל"[14] - שיוכל לפעול ב"מצרים" שלו:

כאשר מביט מסביבו ורואה שכאן ישנו דבר שאינו כדבעי, וכאן ישנו דבר הפכי, היפך הצדק, היפך היושר, היפך התורה והיפך המצוות אזי העצה אינה לברוח למדינה אחרת; תפקידו הוא - "תמן אתיליד", היינו, לקחת על עצמו את האתגר ("טשאַלענדזש" כפי שאומרים כאן) להתמודד עם הענינים שפוגש בהם, ולפעול שהם יהיו כרצון התורה, "תורת אמת", שנקראת גם "תורת חיים".

משיחת כ"ף מנחם-אב, ה'תשכ"ט, רשימת השומעים בלתי מוגה.

תורת מנחם חלק נ"ז ע' 245 והלאה.

11) ב"ר פט"ז, ה.
12) ראה פרש"י עקב ח, ד.
13) לשון חז"ל – עירובין נד, א.
14) תניא רפמ"ב.